

Список літератури:

1. Дудок Р.І. Проблема значення і смислу терміна в гуманітарних науках : [монографія] / Р.І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
2. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів / Б. П. Михайлишин // Мо–вознавство. – 1994. – № 4–5. – 45–50 с.
3. Петрова Л.П. Петрова Л. П. Власне ім'я як засіб інтелектуалізації поетичного мовлення (на матеріалі поезій Ліни Костенко) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Л. П. Петрова. – Харків, 2003. – 20 с.
4. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 198с.
5. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький. – 2-е вид. – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.
6. Тритенко Т.В. Мифологические образы в языке психологии : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.19 – теорія мови / Т.В.Тритенко. – Москва, 2011. – 21 с.
7. Цісар Н.З. Вторинна номінація в системі української медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Н.З. Цісар. – Львів, 2009. – 21 с.

Пискач О. Д.

кандидат філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА РОЗМОВНОЇ МОВИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ПОТОНУЛІ В СНІГАХ»)

Неординарний художній світ, специфічний ідіостиль, жанрові імпровізації та спроби експериментування, синтезування традицій і новаторства в художньому дискурсі сучасної української письменниці Галини Пагутяк викликають жвавий науковий інтерес. Зокрема, літературознавці Р. Мовчан, М. Жулинський, О. Поліщук, Н. Мельник, О.Карабьова та ін. звертали увагу на стильову своєрідність, образ ідеального світу, жанрові модифікації новел, символістську концептуалізацію самотності у її прозі тощо.

На думку О. Поліщук, «у сучасній літературній ситуації прозу Г. Пагутяк вирізняє поміж інших літературних явищ саме яскрава умовність, специфіка творення унікальної індивідуально-авторської системи образів-символів, що можуть, з одного боку, інтерпретуватися читачем як багатозначні символи, з іншого – мають сталі значення, є міцно закоріненими у творчий, життєвий досвід, світогляд письменниці» [5, с. 146].

Незважаючи на численні критично-оглядові публікації, рецензії, відгуки, котрі часто стосуються окремого твору, все ж таки художній доробок Г. Пагутяк досліджено й вивчено поки що недостатньо. Що ж до лінгвостилістичного аналізу її творів, то тут здобутки науковців значно скромніші за літературознавчі [4].

Мета нашої статті – семантико-функціональна характеристика лексики розмовної мови у творах Галини Пагутяк.

Об'єкт дослідження – мова збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах» (2010 р.), у якій найповніше представлена мала проза та вибрана есеїстика письменниці за весь період її творчості [3].

Предмет дослідження – структура, семантика та функції лексики розмовної мови в художньому тексті.

Книга «Потонулі в снігах» – одна з останніх у творчому доробку Г. Пагутяк. Про цю збірку І. Бондар-Терещенко зауважує: «Це навіть не література, а суто естетичний вимір енергії, яка зазвичай міститься у народних казках і переказах. Не дивно, що стиль

авторки здебільшого оповідний, адже саме так найлегше «безболісно», себто без мистецьких огрехів-переповідань, відтворити «народне» мислення» [1, с. 15].

З огляду на те, що розмовність як важливе мовно-естетичне явище є одним із показників індивідуального стилю письменника, лінгвостилістичний аналіз її має принципове значення для розуміння специфіки авторської художньої мови. Проблема дослідження естетичного потенціалу елементів розмовного стилю в художньому тексті постійно перебуває в полі зору українських мовознавців (І. Білодід, В. Ващенко, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, В. Русанівський, Н. Сологуб).

Більшість науковців зазначала, що в мові художнього твору відбувається стилізація розмовності, тобто свідоме переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю для створення відповідного колориту. Саме з цією метою письменники використовують розмовно марковану лексику і фразеологію, окремі слова, властиві живому усному мовленню, експресивно виразні словотворчі типи, певну синтаксично-інтонаційну будову речень.

На думку С. Єрмоленко, поняття «розмовна лексика» вужче, ніж поняття «лексика розмовної мови», оскільки останнє може покривати шари діалектних слів, просторіччя, сленгу, жаргону, суржику, усіх макротериторіальних варіантів народнорозмовної практики, зокрема й форм, неправильних «з погляду фонетичної, словотвірної, граматичної будови на зразок *кореш, холера, паняй*» [2, с. 321]. Ми підтримуємо цю думку і виділяємо такі групи лексики розмовної мови у збірці Г. Пагутяк «Потонулі в снігах»: 1) демінутиви; 2) власне розмовна лексика; 3) діалектизми; 4) жаргонізми.

1. **Демінутиви.** Зменшувальні утворення, або демінутиви, – це похідні слова, що «виражають значення зменшеності, яке здебільшого супроводжує ще й значення суб'єктивної оцінки: позитивної (пестливість – *коник*) або рідше негативної (зневажливість – *ідейка, гімназистик, дільце*)» [6]. Джерелом їх виникнення є усно-розмовне мовлення. Індивідуальна манера добору експресивної та емоційної лексики у різних мовців неоднакова. Дослідники пояснюють це явище психологією емоційного сприйняття дійсності людиною.

Демінутиви становлять невід'ємну рису мови збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах». У їх складі виділяємо 2 групи: зменшено-пестливі та пестливі назви. Зменшено-пестливі утворення становлять більшість і відтворюють емоційний, ліричний тон оповіді, з одного боку, та розмовний колорит – з іншого. Переважають такі семантичні групи цієї лексики: 1) побутові назви: *вуличка, віконце, дровця, камінець, килимок, курточка, пальтечко* та ін.; 2) назви рослин і тварин: *деревце, жабка, песик, поросятко, пташечка, хробачок*; 3) назви осіб: *дитинка, пастушок, хлопчик, чоловічок*; 4) назви ознак: *вузенький, гарненький, гладенький* тощо. Пестлива лексика в новелах Г. Пагутяк не така численна, як зменшено-пестлива, – це здебільшого назви осіб (*доня, русалонька, матінка, старенька*) та ознак (*дурненький, малесенький, старенький*).

Як засвідчує наше дослідження, за допомогою демінутивів авторка найчастіше передає співчуття, захоплення, приязне ставлення і вкрай рідко – зневагу, докір чи презирство. Наприклад: *Пустельна вулиця, спека, гурт людей, над яким погойдуються маленька труна, а в труні дитинка з почорнілим виснаженим личком* («Хам, син Ноя», с. 40); *Лишилися ми голі й босі: п'ятеро діточок, Божечку* («Як будували хату», с. 49). Демінутивна лексика є одним із важливих засобів влучної характеристики соціальних і психологічних типів людей: *Микольцьо мешкав у малесенькій хатці з одним вікном і жив тим, що лагодив людям черевики* («Потрапити в сад», с. 17); *У ньому завжди жило маленьке поросятко, яке завдяки моїм турботам і терпеливості перетворилося на здоровенного кабана* («Інша», с. 69). Майстерне і доречне використання демінутивів робить мову творів збірки «Потонулі в снігах» розмаїтою, живою та колоритною.

2. **Власне розмовна лексика.** У мовознавстві давно утвердився термін «розмовна лексика». Здебільшого його використовують для позначення групи слів, що входять до складу літературної мови, не порушуючи її норм: «Розмовна лексика» – це «слова, що протиставлені стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням (у

значенні слова, вислову, конструкції розмовної мови вживають також термін «колоквіалізм»» [7, с. 560].

Словник мови Г. Пагутяк вирізняється використанням розмовної лексики різних лексико-граматичних класів – іменників, прикметників, дієслів та прислівників. Серед іменників переважають такі тематичні групи: 1) назви осіб: *дівка, дурень, тискля, тато, тьотя, цяця*; 2) побутові назви: *баняк, гармошка, електричка, лахи, мідяк, одержина, шмата*; 3) назви рослин і тварин: *рум'янок, киця*. У складі розмовних прикметників домінують такі, що позначають особливості характеру, вдачі, інтелекту, фізичні ознаки осіб: *дебелий, встидливий, здоровенний, мізерний*. Розмовні дієслова означають назву активної дії або процесу (*виприщитись, волочитися, випхатися, вчудити, злапати, лупцювати, околоти, тицятися* та ін.). Серед розмовної лексики виявлено незначну кількість прислівників (*трошки, страшенно, здуру, зимно*).

Із погляду стилістичного навантаження розмовна лексика, що вживається в мові збірки «Потонулі в снігах», розподіляється поміж двома групами. З одного боку – це слова, які, виступаючи ознакою розмовно-побутового стилю, не мають виразного емоційно-експресивного забарвлення, а вживаються як синонімічні відповідники до стилістично нейтральних одиниць і надають художній мові щирості, простоти й невимушеності (*дядько, кавалок, кицька, рум'янок, вилюдніти, заблиснути, надибувати* та ін.). Наприклад: *Десь гостилися за столом* («Кров і піт вигаданого світу», с. 23); *Там, далеко вгорі є вода. Діти казали, що по коліна, правда, зимна* («Тебе спалить сонце», с. 34); *Ще трошки, ще кілька хвилин нерухомості* («Знак», с. 42). А з іншого боку – це лексеми з іронічним, жартівливим, фамільярним чи зневажливим навантаженням: *Треба тільки пильнувати, щоб не свиснули портфеля в такій тісняві* («Видіння Орфея», с. 24); *Вічно здиблеш пса чи kota, а ті баби з буфету усе зіпхають своїм свиням* («Потрапити в сад», с. 16); *Із стін шкірилися бридкі жінки, і вона знову пила горілку, бо то все не мало сенсу* («Хам, син Ноя», с. 39).

3. **Діалектизми.** З метою точного відтворення особливостей уснорозмовного мовлення Г. Пагутяк доволі активно послуговується територіальними діалектизмами, які презентують бойківський діалект і є засобом створення докладного, максимально наближеного до дійсності опису життя людей, а також яскравої характеристики персонажів через їхнє мовлення. Цим самим авторка ніби занурюється в мовне середовище, яке змальовує: *Про Сороку (так він писався) діти казали, що він повбивав багато людей, і ніц йому за то не було, бо варіят* («Потонулі в снігах», с. 45); *...І шепнув фірманові, аби приніс з корчми фляшку пива* («Двісті років тому в Урожі», с. 57).

Наше дослідження засвідчує, що Г. Пагутяк використовує діалектизми виважено, стилістично вмотивовано, не переобтяжуючи ними художній контекст і віддаючи перевагу таким типовим семантичним групам, як: 1) назви осіб: *бабця* «бабуся», *бандера* «бандерівець», *варіят* «божевільна людина», *цьоця* «тітонька»; 2) назви побутових предметів: *люстро* «дзеркало», *нецьки* «ночви»; 3) назви дій, ознак: *видіти* «бачити», *господарний* «хазяйновитий», *файний* «гарний; добрий». Послуговується авторка й іншими діалектизмами: *бульба* «картопля», *зупа* «суп», *нафта* «гас», *студня* «криниця», *стрих* «горище» тощо.

Більшість виявлених нами діалектних лексем ужито в мовленні самої авторки: *дідо* «дід», *варіят* «божевільна людина», *лайдак* «вбога бездомна людина», *когут* «півень», *люстро* «дзеркало», *сподні* «штани з фабричної тканини», *файний* «гарний», *зупа* «суп», *пастівник* «пасовище» та ін. Це пояснюється як тематикою творчості письменниці, так і її особистими настановами, демонстрацією своєї близькості до народних мас.

4. **Жаргонізми.** Нечисленні жаргонізми (соціальні діалектизми) в художньому дискурсі Г. Пагутяк – це слова з молодіжного жаргону, які вживаються тільки в мовленні героїв новел «Калинова сопілка» та «Видіння Орфея»: *пожмотити* «виявити скупість, бути скнарою», *похавати* «поїсти», *чувак* «молодий чоловік, юнак» тощо.

Отже, лексика розмовної мови є визначальною ознакою збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах» і разом з іншими мовними засобами підпорядкована конкретним авторським настановам.

Список літератури:

1. Бондар-Терещенко І. «Титанік» українського стилю / Ігор Бондар-Терещенко // Дзеркало тижня. – 2011. – № 7. – С. 15.
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко; Ін-т укр. мови НАН України. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
3. Пагутяк Г. Потонулі в снігах: Новели, оповідання та есеї / Галина Пагутяк. – Львів: ЛА «Піраміда», – 2010. – 184 с.
4. Панцьо С., Лісняк Н. Функціонально-стилістичні особливості антропонімів у творах Галини Пагутяк / Стефанія Панцьо, Наталія Лісняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // linguistics.kspu.edu/webfm_send/1404
5. Поліщук О. Автор і персонаж в українській новітній прозі / О. Поліщук. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. – 176 с.
6. Скалозуб Л. Г. Дериваційні особливості демінутивної лексики (на матеріалі творів Марка Вовчка та Остапа Вишні) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // lib.khnu.km.ua:8080/jspui/.../1/2012_14.pdf
7. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Попова О. В.
магістрант

Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА ЕКФРАСТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЯК СПОСІБ ВИЯВУ МАСКУЛІННОЇ ФІЛОСОФІЇ ЖИТТЯ У РОМАНІ Ю. ЛОГВИНА «МОЇ ДІКАМЕРОНИ»

Юрій Логвин – це не тільки «таємна перлина» української літератури, етнограф, деякий час перебуваючи в «ар'єргарді замикаючим». Це ще й постмодерніст, що руйнує канони жанру у власних творах. Очевидним є те, що художник і письменник, які гармонійно співіснують у ньому вже багато років, дають нам нові смислові орієнтири та вектори, які вже давно пора студіювати : глибокого і натхненно.

Власне, уся творчість Юрія Логвина будується на пануванні слова у візуалізаціях і візуалізаціях у слові різного штибу, що є невід'ємною частиною його внутрішнього світу. Тут йдеться не лише про захоплення малюнком, культивуванням його (як це можна спостерігати в Т. .Г Шевченка) – це таким самим текст, обернений олівцем в образ, почасти більш красномовніший, влучніший та лаконічніший. Малюнок, як власне й сам твір, повністю втілює його «маскулінну філософію життя», яку не сховати за іронічними виразами, комічними описами земляків та беззастережним коханням до жінок. Всю цю палітру почуттів вміщує в собі роман « Мої Дікамерони», автобіографічно-гротесково-еротичний роман, який дає початок існуванню новому жанру «існад», що за словами автора є досить простим: автор розповідає правдиву історію, яку йому розповіли люди, у чий правдивості нема жодного сумніву. Таких оповідок в книзі «Мої Дікамерони» – 26. Назва книги і зміст переформується з назвою і змістом книги Джованні Бокаччо «Декамерон».

В більшості «оповідок», враховуючи те, що автор не тільки відомий письменник, а ще й не менш відомий фаховий художник, не обходиться без оголених натурниць (нюшок) – як їх називає автор), а в меншості без «оголеної» української історії. Композиція книги мозаїчна – кожна оповідка має завершений сюжет, а всі разом створюють своєрідну енциклопедію людських стосунків. Сюжети новел певним чином мандрівні, письменник творчо обробив міські анекдоти та сільські оповідки, не позбавляючи їх власних колоритних коментарів.